

V. FIATALKORÚ FOGVATARTOTTAK JELLEMZŐ ADATAI

A fiatalkori bűnözés az elmúlt évtizedekben kiemelt területnek minősült mind kriminológiai, pszichológiai, szociológiai, mind pedig büntetőjogi vonatkozásban. Fontos tudni, hogy fiatalkorú bűnelkövetők alatt büntetőjogi értelemben a jelenleg hatályos Btk.²⁹ alapján a bűncselekmény elkövetésekor tizenkettedik életévét betöltött, de a tizennyolcadikat be nem töltő fiatalkorúakat³⁰ értjük.

Jelen fejezetben, elemzésünkben a fent ismertetett, Btk.-ban meghatározottakhoz képest egy tágabb kört mutatunk be. A fiatalkorú fogvatartottak kifejezés alatt az előzetes letartóztatásukat töltő fiatalkorúakat, valamint a fiatalkorú elítélteket értjük. Fiatalkorú elítéltekhez tartozik a tizennyolc év alatti elítélteken kívül tehát a tizennyolcadik életévét betöltött, de huszonegyedik életévét meg nem haladott – fiatalkorúak szabadságvesztését töltő – elítélt is.³¹ A jelenleg hatályos jogszabály alapján, amennyiben az elítélt a szabadságvesztés megkezdésekor, vagy a büntetés végrehajtás alatt betölti a 21. életévét, a bv. bírónak kell meghatároznia, hogy a továbbiakban a szabadságvesztést melyik büntetés-végrehajtási fokozatban kell végrehajtani.³²

A fiatalkorú fogvatartottak – sajátos háttérük, szociális jellemzőik miatt – speciális csoportként is értelmezhetőek a börtönpopuláción belül, ezért fontosnak találtuk egyes statisztikai jellemzőiken keresztül bemutatni őket részletesebben, több helyen összehasonlítva a teljes fogvatartotti populáció adataival.

Életkori sajátosságaik okán a felnőtt korúaktól eltérő büntetés-végrehajtási szabályozás vonatkozik rájuk. A fiatalkorú elkövetők esetében eltérő a szabadságvesztés módja és mértéke. Vélhetően jelen korcsoport esetén az ultima ratio elve kiemelten érvényesül, így feltételezhetően elsősorban nem büntetés-végrehajtási intézetben letöltendő büntetést, hanem javítóintézetbeli nevelést vagy alternatív szankciókat szabnak ki rájuk.

Fontos még megemlíteni, hogy a fiatalkorú elkövetőkre kiszabható továbbá a jelen fejezetben tárgyaltakon kívül szabálysértési elzárás³³, pénzbüntetés és közérdekű munka helyébe lépő szabadságvesztés fogház fokozat, kényszergyógykezelés és ideiglenes kényszergyógykezelés. Ezen fogvatartotti csoportok elhelyezése további feladatokat jelent a Büntetés-végrehajtási Szervezet számára, melyet szakszerűen és jogszerűen teljesít. Ugyanakkor csekély³⁴ létszámukra való tekintettel ezekre a fiatalkorú csoportok bemutatására kiadványunkban külön nem térünk ki, statisztikai jellemzőikre nem teszünk megállapításokat.

²⁹ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (a továbbiakban: Btk.)

³⁰ Btk. 105. § (1)

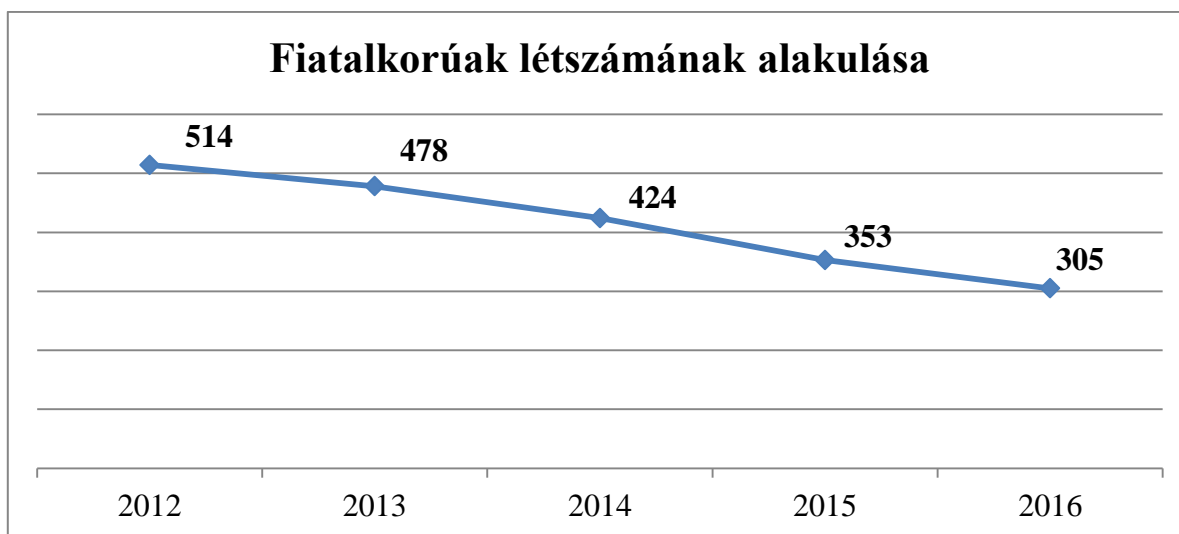
³¹ Bv. kódex 82. § 1. pont

³² Bv. kódex 54. §

³³ 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről (a továbbiakban: Szabs. tv.) 27. §

³⁴ A FANY rendszerből utólagosan lekért adatok alapján ezen fogvatartottak összesített létszáma a vizsgált időszakban statisztikailag nem volt szignifikáns.

Létszám

10. ábra³⁵

A 2016. december 31-i elemzési létszámadatok alapján 305 főt tartunk fogva fiatalkorúként a hazai bv. intézetekben.

A fiatalkorú elkövetők adatainak alakulása alapján egyértelműen látható, hogy számuk az elmúlt öt évben folyamatos csökkenést mutat. Közülük – a teljes börtönpopuláció számának megfelelően – mindösszesen 4,59% nő.

Életkori jellemzők

Fiatalkorú fogvatartottak életkori megoszlása						
	Férfi		Nő		Összesen	
	Fő	%	Fő	%	Fő	%
14 év alatt ³⁶	N.r.	N.r.	N.r.	N.r.	0	0,00
14-15 éves	9	3,09	0	35,71	9	2,95
16-18 éves	120	41,24	5	64,29	125	40,98
19-24 éves	162	55,67	9	35,71	171	56,07
Összesen:	291	100,00	14	100,00	305	100,00

22. táblázat

A fenti táblázatból látható, hogy fiatalkorúak fokozataiban a 18. életévük betöltését követően is szerepelnek fogvatartottak. A mintába került fiatalkorúak életkori megoszlását vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a 18 év alattiak és a 18 év felettiak létszáma körülbelül 44-56%-os arányban oszlik meg.

³⁵ Az adott évek zárónapi adatait mutatjuk be.

³⁶ 14. életévét be nem töltött fiatalkorú előzetes letartóztatását javítóintézetben kell végrehajtani [1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról 454. § (2) és (3) bekezdése].

Az életkorra vonatkozó adatokból megállapítható, hogy az erőszakos bűncselekményeket elkövetők esetében a 12 éves büntethetőségi korhatár a fiatalok fogvatartottak számát nem növelte a büntetés-végrehajtási intézetekben. A 14 és 18 év közötti előzetesen letartóztatott fiatalok elhelyezését elsősorban javítóintézetben, kivételes esetben pedig büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani. Hasonlóképpen a jogerős ítélettel rendelkezők esetén az ítéletben a bíróság fiatalok (fk. fogház vagy fk. börtön) fokozatban bv. intézetben letöltendő szabadságvesztést vagy javítóintézeti nevelést is elrendelhet. Az adatok alapján a letöltendő szabadságvesztés büntetést töltők és a fiatalok bv. intézeteiben előzetes letartóztatásban lévők száma is csökken, így – bár a javítóintézetben elhelyezettek létszámai nem állnak rendelkezésünkre – feltételezzük, hogy a bíróságok a javítóintézeti elhelyezést igyekeznek előnyben részesíteni.

Elhelyezés

<i>Fiatalkorú fogvatartottak elhelyezése (fő)</i>			
	2014	2015	2016
<i>Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bv. Intézet (Szirmabesenyő)</i>	107	116	102
<i>Fiatalkorúak Bv. Intézete (Tököl)</i>	163	144	94
<i>Baranya Megyei Bv. Intézet (Pécs)</i>	43	39	38
<i>Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézet (Kecskemét)</i>	34	30	30
<i>Egyéb bv. intézetekben³⁷</i>	77	24	41
<i>Összesen:</i>	424	353	305

23. táblázat

A szabadságvesztésre ítélt, valamint a szabálysértési és büntetőjogi elzárást töltő fiatalok részére kijelölt fogvatartási helyek esetében is a Büntetés-végrehajtási Szervezet a lakóhelyhez legközelebbi büntetés-végrehajtási intézetben történő elhelyezést tartja szem előtt. A fiatalokat minden esetben a felnőtt korúaktól elkülönítetten, külön bv. intézetben vagy bv. intézet elkülönített részében³⁸ kell elhelyezni. A fiatalok elhelyezésére szolgál, a tököli Fiatalok Büntetés-végrehajtási Intézete, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet Szirmabesenyői telephelye, a Baranya Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet telephelyeként működő Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete (Pécs), illetve a Kecskeméten található Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet fiatalok részlegeként működő telephelye. A fiatalok fogvatartottak több mint kétharmada ezekben a bv. intézetekben került elhelyezésre, kevesebb, mint egyharmada pedig egyéb bv. intézetekben van fogva tartva.

³⁷ A fogvatartott befogadás alatt, szállítás vagy előállítás alatt, szabadulás előtt áll, stb.

³⁸ Bv. kódex 99. § 1. bekezdés c) pontja és 192. § 2. bekezdése.

Iskolai végzettség

Iskolai végzettség						
	Férfi		Nő		Fiatalkorú elítélt	
	Fő	%	Fő	%	Fő	%
<i>Analfabéta</i>	1	0,34	0	0,00	1	0,33
<i>Kevesebb, mint 8 osztály</i>	110	37,80	4	28,57	114	37,38
<i>Általános iskola</i>	136	46,74	9	64,29	145	47,54
<i>Befejezetlen középiskola</i>	39	13,40	0	0,00	39	12,79
<i>Szakiskola</i>	2	0,69	1	7,14	3	0,98
<i>N.a.</i>	3	1,03	0	0,00	3	0,98
<i>Összesen:</i>	291	100,00	14	100,00	305	100,00

24. táblázat

Iskolai végzettség tekintetében a fenti táblázatból megállapítható, hogy fiatalkorú fogvatartottak 37,38%-a az általános iskolai tanulmányait megkezdte, de nem fejezte be, míg a legjelentősebb hányaduk (47,54%) általános iskolai végzettséggel rendelkezik. A bv. intézetben is kötelesek a fiatalkorúak 16. életévük betöltéséig tankötelezettségüknek eleget tenni, általános iskolai tanulmányukat befejezhetik, továbbá lehetőségük van ezt követően középfokú és felsőfokú tanulmányokat folytatni, szakképzésben részt venni.

Fontos kiemelni, hogy a fiatalkorúak reintegrációját – sajátos helyzetükből fakadóan – speciális képzésekkel támogatja a Büntetés-végrehajtási Szervezet.

Fogvatartással összefüggő adatok

A FANY rendszerből lekérhető fogvatartási adatok szempontjából vizsgálható az *elkövetett*, illetve a *jellemző bűncselekmények* köre.

Az „*elkövetett bűncselekmény(ek)*” egy tágabb kategóriát jelent, ide tartozik a jelenleg büntetés-végrehajtási intézetben fogva tartott személyek jelenlegi, vagy korábbi bűncselekményei között megtalálható minden bűncselekmény (akkor is, ha a jelen fogvatartása során nem az az ítélete szempontjából legsúlyosabb bűncselekménye).

A „*jellemző bűncselekmény*” az elkövetett bűncselekményeknél egy szűkebb kategória, jellemzően a legsúlyosabb bűncselekményt takarja. Így például, ha valaki emberölésért, testi sértésért, lopásért és kábítószer birtoklásért van fogva tartva, úgy a jellemző bűncselekménye a fogvatartotti nyilvántartó rendszerben az emberölés lesz.

A következőkben a nyilvántartó rendszerben szereplő „*jellemző bűncselekményt*” vesszük elemzéseink alapjául.

A fiatalkorúak esetében is igaz az az általános börtönpopulációra vonatkozó megállapítás, miszerint az általuk elkövetett bűncselekmények jelentős hányada vagyon elleni (lopás) vagy vagyon elleni erőszakos bűncselekmény (rablás). Ezeket követik az élet és testi épség elleni bűncselekmények.

A fiatalok által elkövetett gyakori jellemző bűncselekmények				
	2015		2016	
	Fő	%	Fő	%
<i>Rablás</i>	169	47,88	144	47,21
<i>Lopás</i>	79	22,38	59	19,34
<i>Testi sértés</i>	22	6,23	22	7,21
<i>Emberölés</i>	24	6,80	20	6,56
<i>Szexuális erőszak</i>	9	2,55	20	6,56
<i>Egyéb</i>	50	14,16	40	13,11
<i>Összesen:</i>	353	100,00	305	100,00

25. táblázat

A fenti táblázat tükrözi továbbá, hogy 2016-ban az azt megelőző évhez viszonyítva a jellemző bűncselekményük szerint lopást elkövetők aránya csökkent, a rablást elkövetők aránya szinte változatlan, a testi sértést és a szexuális erőszakot elkövetők aránya pedig nőtt. Ennek alapján kijelenthetjük, hogy a fiatalok fogvatartottak által elkövetett jellemző bűncselekmények nálunk nyilvántartott száma csökkent, ugyanakkor arányszámait tekintve az erőszakos jellegű elkövetési módok³⁹ összesített arányszáma némiképpen emelkedett (63,5%-ról 67,5%-ra).

A fiatalok által elkövetett gyakori jellemző bűncselekmények viszonya a teljes börtönpopulációhoz				
	Fiatalok		Teljes börtönpopuláció⁴⁰	
	Fő	%	Fő	%
<i>Rablás</i>	144	47,21	3 310	18,68
<i>Lopás</i>	59	19,34	3 972	22,41
<i>Testi sértés</i>	22	7,21	1 443	8,14
<i>Emberölés</i>	20	6,56	1 558	8,79
<i>Szexuális erőszak</i>	20	6,56	425	2,40
<i>Egyéb⁴¹</i>	40	13,00	7 016	39,58
<i>Összesen:</i>	305	100,00	17 724	100,00

26. táblázat

³⁹ Elemzésünkben ide soroltuk: rablás, testi sértés, emberölés és szexuális erőszak.

⁴⁰ A táblázatban a fiatalok jellemző kategóriáit vonatkoztattuk a teljes börtönpopulációra, ezért azon bűncselekményeket szerepeltetjük külön sorokban a teljes börtönpopulációra vonatkozóan, amelyek a fiataloknál a leggyakoribb jellemző bűncselekmények. A táblázatban szereplő gyakori jellemző bűncselekmények és az azokhoz tartozó értékek tehát csak az összehasonlítás céljából kerülnek kategorizálásra és bemutatásra, nem adnak átfogó képet a teljes börtönpopulációról.

⁴¹ Ebben a kategóriában a könnyebb áttekinthetőség okán összevontan szerepeltettük a többi bűncselekményeket. Például 1-1 fő fiatalok az alábbi bűncselekményeket követte el: szemérem elleni erőszak, kerítés, zaklatás, hivatalos személy elleni erőszak, közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény stb.

A teljes börtönpopuláció adatait vizsgálva azt látjuk, hogy a jellemző vagyon elleni bűncselekményt elkövetők közül a tisztán vagyon elleni bűncselekményt elkövetők vannak többségben. Érdekes megfigyelni, hogy a fiatalok esetében viszont kiugróan magas a rablást, mint jellemző bűncselekményt elkövetők aránya.

Az erőszakos elkövetési módok összesített arányszámait összehasonlítva a fenti táblázatból a fiatalok esetében már említett 67,5%-os arány a teljes börtönpopuláció 38,01%-os mutatójához képest arra engedhet következtetni, hogy a fiatalok esetében – részben éppen életkori sajátosságaikból adódóan – a jellemző bűncselekmények erőszakos volta dominál.

Ítélet tartama				
	Fiatalok		Teljes börtönpopuláció	
	Fő	%	Fő	%
<i>1 hónapnál rövidebb</i>	0	0,00	39	0,27
<i>1 hónap - 6 hónap</i>	8	3,86	274	1,91
<i>6 hónap - 1 év</i>	20	9,66	950	6,62
<i>1 év - 2 év</i>	57	27,54	2 887	20,12
<i>2 év - 3 év</i>	45	21,74	2 149	14,98
<i>3 év - 5 év</i>	47	22,71	2 708	18,87
<i>5 év - 10 év</i>	25	12,08	3 643	25,39
<i>10 év vagy több</i>	5	2,42	1 648	11,49
<i>Tényleges életfogytiglan</i>	N. r.	N. r.	51	0,36
<i>Összesen:</i>	207	100,00	14 349	100,00
<i>N.a.⁴²</i>	98	N.r.	3 375	N.r.

27. táblázat

A kiszabott büntetések tartamának tekintetében közel hasonló képet kapunk a fiatalok elítéltek és felnőtt korúak ítéleteire: az 1-5 évig terjedő szabadságvesztés dominál, egy év alatti ítéleti idők összességében kevésbé jellemzőek, illetve az ítélet tartamának növekedésével az elítéltek aránya folyamatosan csökken. Az elemzett fiatalok fogvatartotti csoportjában az 1 év alatti szabadságvesztés helyett a bíróság vélhetően lehetőség szerint a javítóintézetes nevelés intézkedését alkalmazza. A fenti táblázat jól mutatja, hogy a teljes fogvatartotti populációhoz képest a fiatalok fokozataiban fogvatartottak esetében a 10 évnél hosszabb tartamú ítélet nem jellemző.⁴³

⁴² A FANY rendszer adatai alapján készített gépi leválogatásban nem besorolhatóak azon személyek, akik jogerősen elítélteként lettek befogadva, de ítéletük fogantatba vétele az adatszolgáltatás készítésekor éppen folyamatban van.

⁴³ A 16. életévét be nem töltött fiatalokra kiszabható szabadságvesztés leghosszabb tartama 10 év, 16. életévét betöltött fiatalok esetében 15 év lehet (Btk. 109. §).

„A szabadságvesztés végrehajtási fokozata fiatalok börtöne, ha a fiatalok büntett miatt kétévi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítélik, ha az egyévi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítélt fiatalok visszaeső, vagy ha az egyévi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítélt fiatalok a szándékos bűncselekmény elkövetését megelőző három éven belül szándékos bűncselekmény miatt javítóintézeti nevelésre ítélték.”⁴⁴ A fenti táblázat jól mutatja, hogy a fiatalok nagyobb hányada két évnél hosszabb tartamú szabadságvesztés büntetését tölti. Ugyanakkor a fiatalok elítéltek egészét tekintve a teljes elítélti populációhoz képest a három év alatti ítéleti idők jellemzőbbek, a fiatalok 62,8%-a ilyen - legfeljebb 3 éves – ítéletet tölt.

Végrehajtási fokozat								
	2013. év		2014. év		2015. év		2016. év⁴⁵	
	Fő	%	Fő	%	Fő	%	Fő	%
<i>Fk. börtön</i>	171	35,77	167	39,39	137	38,81	114	37,38
<i>Fk. fogház</i>	129	26,99	137	32,31	110	31,16	91	29,84
<i>Fk. előzetes I. fokú ítéletig</i>	153	32,01	97	22,88	101	28,61	94	30,82
<i>Fk. előzetes nem jogerősen elítélt</i>	25	5,23	23	5,42	5	1,42	6	1,97
<i>Összesen:</i>	478	100,00	424	100,00	353	100,00	305	100,00

28. táblázat

Megközelítően az összes fiatal fogvatartott 1/3-a van előzetes letartóztatásban, ítélettel pedig körülbelül 2/3 rendelkezik. Esetükben fogház és börtön fokozat szabható ki, a fenti táblázat pedig azt mutatja, hogy a fiataloknál a szabadságvesztést valamivel több, mint fele részben börtön fokozatban, és kevesebb, mint fele részben pedig fogház fokozatban rendelik el végrehajtani. Azaz a teljes vizsgált csoport 35-39%-ában az fk. börtön fokozatot, és 26-32%-ában az fk. fogház fokozatot rendelték el a vizsgált években.

⁴⁴ Btk. 110. §

⁴⁵ A kiadvány elején feltüntetett lábjegyzetben foglaltaknak megfelelően az adatok az ún. részletes elemzési adatbázis alapján kerültek kiszámításra.